

В. М. Марковець,

аспірант, Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

V. Markovets,

Postgraduate student of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kiev

POLITICAL CULTURE AS PART OF SPIRITUAL SOCIETY CULTURE

У статті досліджуються сутність політичної культури як складової частини загальної духовної культури, особливості зв'язку між політичною культурою та реальної практичної політикою, політичною свідомістю і політичною поведінкою населення. Також зазначається, що політична культура як ціннісно-нормативна система основних політичних цінностей та ідеалів передбачає у суб'єкта наявність глибоких політичних й інших знань, чіткої політичної лінії і моральних переконань індивіда.

The article examines the nature of political culture as an integral part of the general culture, special features of the connection between political culture and the real practical politics, political consciousness and political behavior of the population. It is also noted that the political culture as a value-regulatory system of the basic political values and ideals, suggests that the person has a deep political and other knowledge, a clear political line and moral convictions individual.

Ключові слова: політична культура, культура, політична діяльність, політичне мислення, політична свідомість, норми поведінки, загальна духовна культура.

Key words: political culture, culture, political activity, political thinking, political consciousness, standards of conduct, general spiritual culture.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Нині однією з популярних і актуальних тем не тільки в політології, соціології, філософії, але і в професійній політиці, політичній журналістиці, у державному управлінні, в політичному житті людей є тема політичної культури, яка є одним із складників загальної культури.

АНАЛІЗ

ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Процес формування політичної культури на різних соціальних рівнях суспільства досліджували такі вітчиз-

няні вчені, як Авер'янова Г., Білецький В., Войтович Р., Дембицька Н., Козлітін В., Москаленко В., Морозова О., Надольний І., Ребкало В., Савлук С. та інші. Аналіз окремих аспектів цієї проблематики є предметом дослідження в працях С. Берези, В. Добіжи, В. Корнієнко, Б. Цимбалістого, Г. Щедрової.

Вагомий внесок у теоретичну розробку ідей політичної культури внесли зарубіжні вчені Г. Алмонд, З. Бжезінський, Є. Вятр, Р. Даль, Дж. Деніс, Д. Істон, Г. Лассуел, Р. Мертон, К. Превітт, Р. Рудігер, Р. Такер, Дж. Томсон, Дж. Хурман та інші. Незважаючи на те, що проблеми

формування політичної культури присвячено чимало праць сучасних вчених, на сьогодні питання становлення політичної культури особистості як складової духовної культури суспільства залишаються дуже актуальними.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в аналізі й визначенні особливостей процесу трансформації політичної культури як складової духовної культури суспільства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Шістдесяті роки ХХ століття значаться смугою щонайбільшої популярності вивчень питань політичної культури. Дев'яності роки, "третій плин" демократизації також запалили велику наукову і практичну зацікавленість проблемами політичної культури. В останні кілька років ХХІ століття знову збільшилася зацікавленість політичною культурою. Підвищену увагу до даної проблеми сьогодні можна пояснити також актуальністю старих конфліктів — між Індією і Пакистаном, Ірландією і Англією, колишніми республіками Югославії, Нагірно-Карабахський, Абхазький, Південно-Осетинський, Грузино-російський та інші, а також останні події, що відбуваються в Європі, війна в Сирії, проблема біженців. Сьогодні Україні перебуває у виняткових обставинах, зокрема, окупація Автономної Республіки Крим та протистояння у гібридній війні з боку з Росії на сході нашої країни. Основне завдання ж політичної культури полягає саме в прагненні до зниження політичної напруженості як політичними методами, так і за сприянням культури. Але, на жаль, сьогодні в політичній сфері все ще можна стикатися з аномальною поведінкою деяких політичних діячів. На наш погляд, дуже часто на мітингах, по телебаченню, а що найсумніше, навіть на парламентських засіданнях або в публічних виступах деяких народних депутатів спостерігаємо, як ці "вершки" народу дають волю своїм кулакам і нецензурним висловам, що говорить про рівень не тільки їхньої політичної, але і всієї духовної культури.

Як відомо, наукове тлумачення культури засноване на тому, що вона може бути зрозуміла тільки в зв'язку з існуванням суспільства й процесом предметно-практичної діяльності людини. Тобто, якщо коротко сформулювати, то культура, це своєрідна людська діяльність, об'єктивована у матеріальних і духовних цінностях. У цьому аспекті культура не тільки сукупність наслідків, а й сам процес людської діяльності, спрямований на виробництво необхідних матеріальних і духовних умов для широкого і цілісного розвитку людини. Концептуальне бачення даної проблеми дає право з точки зору філософії культури реалізовувати призначення загальної методології стосовно всього комплексу досліджуваної проблеми.

Що ж собою являє політична культура і яку роль вона відіграє в сучасному світі? У філософії і політології немає загальноприйнятої єдиної концепції політичної культури, так як існують десятки формулювань цього поняття. Вперше в ХVІІІ столітті, завдяки німецькому ученому Йогану Гердеру (1744—1803) термін "політич-

на культура" з'явився у літературі. Свій подальший розвиток теорія політичної культури отримала тільки в кінці 50-х, початку 60-х років ХХ століття. У політичну науку цей термін був уведений американським політологом Г. Алмондом, який в 1956 р. в статті "Порівняльні політичні системи".

Подальшу розробку ця тема отримала в роботі "Системи правління великих європейських держав" (1957 р.) американського політолога Германа Файнера. Через кілька років американські автори Г. Алмонд і С. Верба в книзі "Громадянська культура" (1963 р.) розглянули і порівняли політичну культуру ряду західних країн, на основі чого дійшли висновка, що "політична культура — особливий тип орієнтації на політичну дію, що відображає специфіку кожної політичної системи". Тут вони уточнюють власні бачення політичної культури і розглядають її як сукупність цінностей, думок, звичаїв і традицій. У подальших дослідженнях вони допрацьовують класичне формулювання політичної культури, яку визначають так: "Політична культура є сукупність індивідуальних позицій і орієнтацій учасників даної політичної системи. Це суб'єктивна сфера, що утворює основу політичних дій і надає їм значення" [1]. Подальшу розробку ця тема отримала в роботі "Системи правління великих європейських держав" (1957 р.) Сьогодні ці концепції політичної культури відіграють базову, основну роль. У 70-ті роки ХХ століття американські дослідники Р. Карр і М. Бернстайн доповнюють Г. Алмонда, включаючи в поняття "політична культура" і соціальну практику у вигляді політичної поведінки. Політична культура суттєво залежить від загальної культури. Як зазначено у Вікіпедії (вільній енциклопедії): "Політична культура — частина загальної культури і успадкування, що включає історичний досвід, пам'ять про соціальні та політичні події, політичні цінності, орієнтації і навички, що безпосередньо впливають на політичну поведінку". На початку ХХІ століття політична культура, як один із складників загальної культури, має у щоденному існуванні людей чимале значення. Вона включає у себе деякі частини духовного життя, пов'язані безпосередньо з політичними діями, уявленнями, оцінками, судженнями, знаннями, переконаннями, поведінкою і т. д., які були накопичені протягом століть і сьогодні проявляються в безпосередній політичного життя окремої особистості, соціальної групи або країни. Вивчення і освоєння політичного досвіду попередніх поколінь і відтворення їх в ході поточного політичного життя свідчить про рівень політичної культури суспільства, на основі якого можна судити і про рівень його політичної зрілості. За рівнем розвиненості політичної життєдіяльності суспільства в цілому, поєднанням там інтересів різних соціальних груп, класів, держави і особистості, ми характеризуємо політична свідомість і політична поведінка населення. Політична свідомість виконує важливу роль в політичній культурі, яка включає в себе такі компоненти, як політичні знання, цінності, переконання, способи політичного мислення. Звичайно ж, тут важливу, навіть можна сказати, дуже велику роль відіграє і психологічне налашту-

вання суб'єктів політичних дій, тобто, їх політичні почуття, емоції, переживання, орієнтації, настрої і т. п., що залежні і формуються під тиском або під впливом відповідної політичної ситуації. При цьому, дуже велику роль у подальшому розвитку подій, виконає і накопичений конкретний політичний досвід, що виходить із рівня політичних традицій, звичаїв, політичної пам'яті суспільства, реалій конкретної політичної обстановки в країні і т. п. У певному сенсі політична культура включає в себе ті елементи суспільної свідомості, які впливають на формування і розвиток політичного ладу і політичної влади. Вона визначає політичні норми і правила поведінки в політичній сфері, рамки, в яких ці політичні переконання, норми і цінності є найважливішими її компонентами. Існують також відмінності між політичними культурами країн Заходу і Сходу, де вони виходять в першу чергу з національних і релігійних відмінностей і традицій. На політичну культуру впливають як національно-психологічні норми поведінки, так і морально-етичні цінності. Все це разом, формуючи процес інституалізації політичної сфери культури, впливає і на характер взаємин особистості з державою і політичними інститутами. Пануюча в суспільстві система світоглядних позицій, ціннісно-нормативних установок, має великий вплив на характер політичної орієнтації людей. З її допомогою формуються і фундаментальні погляди людини, суспільства на світ і політичні процеси в цілому. Важливим фактором у розвитку політичної культури, також є легітимність існуючої системи. Центральне місце в політичній культурі займають елементи, здатні формувати і зберігати політичні системи. Виходячи зі сказаного, політична культура має на увазі рівень розвитку суб'єкта політики, його політичної діяльності і результат цієї діяльності, "опредмечення" відповідних сучасних суспільно-політичних інститутів і відносин. Слід підкреслити, що найголовнішим виразом політичної культури є політична поведінка людей. Політична культура — це певні рамки, які сприяють формуванню певних типів поведінки і надають їм спрямованість. Це ще не сама діяльність, а лише суб'єктивна установка, орієнтація на неї, де велику роль відіграють як емоційні орієнтації (почуття, настрої, психологічна налаштованість і т. п.), так і оцінювальні орієнтації (судження, думки, уявлення), тобто, вона включає в себе культуру політичної свідомості у вигляді політичних уявлень, переконань, цінностей, традицій, звичаїв, норм і установок і культуру політичної поведінки, у вигляді системи фундаментальних політичних цінностей, установок і моделей поведінки. Таким чином, політична культура — це ціннісно-нормативна система загальноприйнятих більшістю населення основних політичних цінностей та ідеалів, яка знаходить своє вираження у політичній культурності і передбачає у суб'єкта наявність глибоких політичних і правових знань, чіткої політичної лінії і моральних переконань. Саме формування та реалізацію цих завдань ставить перед державним управлінням дійсність. Сьогоднішній стан політичної культури України передбачає плюралізм політичних думок і як результат включає в себе толерантність,

яка означає не просто поблажливість до чого-небудь іншого, а утім, і бажання взаємодіяти з опонентом, усотувати у себе найбільш доцільне, раціональне.

ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

На утримання і ступінь піднесення сучасної політичної культури українського товариства значний вплив мають радикальні переміни, що мають місце у економічному, соціальному, політичному і духовному житті. Переоцінка уроків минулого, сьогодення і перспектив майбутнього вимагають необхідність помітних видозмінювань світоглядних, оціночних і поведінкових орієнтирів людей, тобто всіх компонентів політичної культури. У світлі сказаного, сьогодні, необхідно створити умови для піднесення політичної свідомості населення до такого рівня, щоб воно могло самостійно розбиратися в основних питаннях політики. Природно, що такі умови для цілеспрямованого формування політичної культури, можуть бути створені лише в демократичній державі, при відповідній демократичній політичній системі, де утвердився принцип народовладдя і на практиці вже сам по собі неухильно вимагає відповідної політичної підготовки його носіїв.

Література:

1. Алмонд Г.А. Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии. — (04.09.2017) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf
2. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко [та ін.] / За ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. — К.: Вид-во НАДУ, 2010. — 820 с.
3. Сучасна українська політична культура [Електронний ресурс]. — Режим доступу (04.09.2017): <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16534>
4. Управління суспільним розвитком: словник-довідник / За заг. ред. А.М. Михненка, В.Д. Бакуменка; Уклад.: В.Д. Бакуменко, С.О. Борисевич, О.А. Батурин та ін. — К.: Вид-во НАДУ, 2006. — 248 с.

References:

1. Almond, G.A. and Verba S. (1992), "Civic culture and stability of democracy", [Online], available at: http://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf (Accessed 4 Sept 2017).
2. Surmin, Iu.P. Bakumenko, V.D. Mykhnenko, A.M. Kovbasiuk, Iu.V. and Troshchynskyi, V.P. (2010), Entsyclopedia on public administration, Publ. house of NAPA, Kyiv, Ukraine.
3. Osvita.UA (2011), "Modern Ukrainian political culture", available at: <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16534> (Accessed 4 Sept 2017).
4. Bakumenko, V.D. Borysevych, S.O. Baturyn, O.A. and Mykhnenko, A.M. (2006), Upravlinnia suspil'nyim rozvytkom. Slovnyk-dovidnyk [Social development's management. Hand-book], Publ. house of NAPA, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2017 р.